

Examen HAVO

2014

tijdvak 2
dinsdag 17 juni
13.30 - 16.30 uur

maatschappijwetenschappen

Bij dit examen hoort een bijlage.

Het examen bestaat uit 32 vragen.

Voor dit examen zijn maximaal 74 punten te behalen.

Voor elk vraagnummer staat hoeveel punten met een goed antwoord behaald kunnen worden.

Als bij een vraag een verklaring of uitleg gevraagd wordt, worden aan het antwoord meestal geen punten toegekend als deze verklaring of uitleg ontbreekt.

Geef niet meer antwoorden (redenen, voorbeelden e.d.) dan er worden gevraagd. Als er bijvoorbeeld twee redenen gevraagd worden en je geeft meer dan twee redenen, dan worden alleen de eerste twee in de beoordeling meegeteld.

Opgave 1 Gewetensbezwaarde ambtenaren

Bij deze opgave horen de teksten 1 tot en met 3 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Op 3 september 2012 ondertekenden diverse politieke partijen het zogenaamde 'Roze Stembusakkoord'. In het 'Roze Stembusakkoord' legden de partijen vast een aantal kwesties te gaan regelen op het gebied van de emancipatie van lesbische vrouwen, homoseksuele mannen, biseksuelen en transgenders (LHBT'ers). Dit gebeurde op initiatief van GroenLinks en onder begeleiding van het COC Nederland. Het COC Nederland is een organisatie die opkomt voor de belangen van LHBT'ers. Een van de afspraken die in het 'Roze Stembusakkoord' staat is de afschaffing van de gewetensbezwaarde ambtenaar, de zogenaamde 'weigerambtenaar'. In 2012 heeft D66 een wetsvoorstel ingediend dat een einde moet maken aan het fenomeen van gewetensbezwaarde ambtenaren. De teksten 1 tot en met 3 gaan hierover.

Lees tekst 1.

Sinds 2001 staat het vraagstuk van de gewetensbezwaarde ambtenaren regelmatig hoog op de politieke agenda. Of een maatschappelijk vraagstuk op de politieke agenda komt, hangt af van een aantal vragen.

- 2p 1 Welke vragen zijn dit? Noem er drie.

Lees tekst 2.

Het proces van politieke besluitvorming kan worden beschreven met het barrièremodel, zo ook het proces van politieke besluitvorming over de gewetensbezwaarde ambtenaar. Uit tekst 2 blijkt dat er op 22 februari 2013 al een of meer barrières genomen zijn.

- 2p 2 Wat is de eerstvolgende barrière (let op: geen nummer noemen) in dit proces van politieke besluitvorming die genomen moet worden om tot het verbod op gewetensbezwaarde ambtenaren te komen? Licht je antwoord toe met behulp van een citaat van een zin(sdeel) uit tekst 2.

Politieke partijen vervullen verschillende functies in het besluitvormingsproces.

- 2p 3 Leg uit welke functie van politieke partijen D66 heeft vervuld.

Zie tekst 2.

De Tweede Kamer heeft verschillende formele middelen tot haar beschikking om haar taken zo goed mogelijk uit te voeren.

- 2p 4 Van welk formeel middel heeft D66 gebruikgemaakt? Bij welke taak van de Tweede Kamer hoort dat middel?

Zie tekst 2.

Bij het voorstel hebben de D66-indieners Dijkstra en Schouw een 'memorie van toelichting' geschreven. In deze toelichting schrijven zij dat in het geval van gewetensbezwaarde ambtenaren van de burgerlijke stand een fundamenteel kenmerk van de democratische rechtsstaat in het geding is, namelijk: het legaliteitsbeginsel.

- 2p 5 Leg uit waarom volgens D66 het toestaan van gewetensbezwaarde ambtenaren in strijd is met het legaliteitsbeginsel. Geef eerst aan wat het legaliteitsbeginsel inhoudt.

Eind 2012 heeft de Raad van State advies uitgebracht over het voorstel. De Raad van State was van mening dat een wettelijk verbod op gewetensbezwaarde trouwambtenaren niet noodzakelijk is.

De beoordeling of er ruimte kan bestaan voor gewetensbezwaarde ambtenaren kan volgens de Raad van State worden overgelaten aan de gemeenten.

Uit tekst 2 blijkt dat het wetsvoorstel ondanks dit advies toch behandeld zal worden in de Tweede Kamer.

- 2p 6 Noem twee formele middelen die Tweede Kamerleden kunnen inzetten die het niet eens zijn met dit wetsvoorstel.

Lees tekst 3.

COC Nederland vindt dat het wetsvoorstel geen definitief einde van het fenomeen van de gewetensbezwaarde ambtenaar bewerkstelligt en wil dat de Tweede Kamer de kwestie direct definitief regelt. Het COC Nederland is een pressiegroep.

- 2p 7 Noem twee machtsmiddelen of -bronnen van het COC die kunnen bijdragen aan de invloed van het COC op de politieke besluitvorming over de gewetensbezwaarde ambtenaar. Je moet deze uit de tekst kunnen afleiden.

Zie tekst 3.

De omgeving van het Nederlandse politieke systeem heeft invloed op de politieke besluitvorming.

- 1p 8 Noem een omgevingsfactor die van invloed is op de politieke besluitvorming over het verbod op gewetensbezwaarde ambtenaren, die te herkennen is in tekst 3.

Mensen die voor het afschaffen van gewetensbezwaarde ambtenaren zijn én mensen die tegen het afschaffen van gewetensbezwaarde ambtenaren zijn, kunnen om hun gelijk te halen, zich beroepen op eenzelfde kenmerk van de democratische rechtsstaat.

- 3p **9**
- a Noem een kenmerk van de democratische rechtsstaat waarop beide groepen zich kunnen beroepen.
 - b Geef aan hoe mensen die voor het afschaffen van gewetensbezwaarde ambtenaren zijn, zich op dit kenmerk kunnen beroepen.
 - c Geef ook aan hoe mensen die tegen het afschaffen van gewetensbezwaarde ambtenaren zijn, zich op dit kenmerk kunnen beroepen.

De VVD en de PvdA behoren tot twee verschillende politieke stromingen, maar steunen beide het wetsvoorstel van D66 over gewetensbezwaarde ambtenaren.

- 2p **10**
- a Geef een voorbeeld van een ideologisch uitgangspunt op basis waarvan de VVD het wetsvoorstel van D66 over gewetensbezwaarde ambtenaren kon steunen.
 - b Geef een voorbeeld van een ander uitgangspunt op basis waarvan de PvdA het wetsvoorstel van D66 over gewetensbezwaarde ambtenaren kon steunen.

Politieke partijen en standpunten kunnen op verschillende manieren ingedeeld worden. Twee mogelijke indelingen zijn:

- conservatief of progressief
- confessioneel of niet-confessioneel

- 1p **11** Is wat D66 met het wetsvoorstel over gewetensbezwaarde ambtenaren wil bereiken volgens jou conservatief of progressief te noemen? Licht je antwoord toe met behulp van de definitie van het door jou gekozen begrip.
- 1p **12** Leg uit of het wetsvoorstel volgens jou beter bij confessioneel of bij niet-confessioneel past.

Opgave 2 Massamedia

Bij deze opgave horen de teksten 4 tot en met 6 uit het bronnenboekje.

Inleiding

De afgelopen jaren maakte de levensbeschouwelijke omroep HUMAN samen met de redactie van het onderzoeksprogramma Argos van de VPRO een serie afleveringen over het onderwerp medialogica. Zowel het radioprogramma Argos als de tv-serie Medialogica zijn gemaakt op basis van onderzoeksjournalistiek. Tekst 4 is een deel van een interview met de eindredacteur van het onderzoeksprogramma Argos. Een van de afleveringen van de serie Medialogica ging over taakstraffen (tekst 5). De levensbeschouwelijke omroep HUMAN wordt volgens de bezuinigingsplannen die staatssecretaris Dekker in december 2012 aan de Tweede Kamer stuurde, vanaf 2016 niet meer gefinancierd (tekst 6).

Lees tekst 4.

Nieuws is het resultaat van een selectieproces. Voor de consument het nieuws gepresenteerd krijgt, passeert het meerdere filters.

- 4p 13 Noem twee filters die zijn te herkennen in tekst 4. Geef bij ieder filter een bijpassend citaat met regelnummers.

Zie tekst 4.

In tekst 4 zegt Kees van den Bosch dat het belangrijk is dat er mensen zijn “Van wie je erop kunt vertrouwen dat ze iets goed uitzoeken en dat wanneer zij iets vertellen, het ook waar is” (regels 39-42).

Onderzoeksjournalistiek moet voldoen aan een aantal journalistieke normen om zo betrouwbaar en objectief mogelijk te zijn.

- 3p 14 a Geef een journalistieke norm die te herkennen is in de regels 53-75 van tekst 4. Geef bij deze journalistieke norm ook een passend citaat met regelnummers.
b Noem nog een andere journalistieke norm.

Zie tekst 4.

Het is duidelijk dat het onderzoeksprogramma Argos de onderzoeksfunctie vervult. Massamedia kunnen nog andere functies vervullen, zoals de informatieve functie. Binnen deze brede informatiefunctie zijn verschillende functies te onderscheiden.

- 4p 15 Noem twee van deze functies die te herkennen zijn in tekst 4. Onderbouw je keuze voor de betreffende functie met behulp van een passend citaat.

In de aankondiging van de eerste aflevering van de serie 'Medialogica' stond onder andere het volgende:

"De overval op een buschauffeur in Gouda leidt tot 197 krantenberichten over het buurtje Oosterwei en de 'Marokkaanse reljeugd' die er de boel onveilig maakt. (...) Volgens Haagse politici staat het land in brand. Geert Wilders wil het leger uit Uruzgan terughalen om de orde te herstellen in wat volgens *De Telegraaf* een 'vrijstaat voor tuig' is. Hoe de werkelijkheid het loodje legt door de scoringsdrift van media en politiek in een op hol geslagen komkommerland."

In de aankondiging werd bovenstaand verschijnsel ook aangeduid met een begrip uit de communicatiewetenschap.

- 2p 16 Leg uit welk begrip uit de communicatiewetenschap van toepassing is op de beschrijving in de aankondiging.

Lees tekst 5 en zie de regels 7 tot en met 28 van tekst 5.

De manier waarop een onderwerp wordt gebracht, is een keuze die door de journalistiek gemaakt wordt.

Er bestaan verschillende theorieën over de invloed van massamedia.

- 2p 17 Met welke theorie over de invloed van de media is het ontstane beeld van rechters als zachte heemeesters te verklaren? Geef ook een omschrijving van deze theorie.

Lees de regels 1 tot en met 13 van tekst 6.

De levensbeschouwelijke niet-ledengebonden omroepen worden met ingang van 2016 niet meer gefinancierd. Van sommige omroepen worden de programma's (of een selectie daarvan) ondergebracht bij een andere publieke omroep.

- 2p 18 Welke publieke omroep ligt qua identiteit voor de RKK het meest voor de hand om zich bij aan te sluiten? Leg je antwoord uit.

Lees de regels 13 tot en met 52 van tekst 6.

- 4p 19 Als je uitgaat van de drie uitgangspunten van het mediabeleid, welke twee uitgangspunten van het mediabeleid zullen dan volgens Janssens in het gedrang komen? Leg je antwoord uit.

Zie de regels 53 tot en met 68 van tekst 6.

Tekst 6 is afkomstig van de website van HUMAN. De schrijver stelt dat juist het onderscheid tussen HUMAN en de commerciële omroep erg duidelijk is.

- 2p 20 Noem twee redenen waarom de programma's van HUMAN en commerciële omroepen van elkaar verschillen.

Opgave 3 Criminele meisjes en vrouwen

Bij deze opgave hoort tekst 7 uit het bronnenboekje.

Lees tekst 7.

Er zijn verschillende manieren om de omvang van criminaliteit te meten. Uit tekst 7 valt op te maken dat de onderzoekers van de VU en UvA zich onder andere gebaseerd hebben op verschillende kwantitatieve methodes van onderzoek.

- 4p 21 Van welke twee verschillende kwantitatieve onderzoeksmethodes hebben de onderzoekers van de VU en UvA gebruikgemaakt? Geef bij beide methodes een passend citaat met regelnummers uit tekst 7.

Zie de regels 28 tot en met 33 van tekst 7.

- 2p 22 Geef een sociaalpsychologische verklaring voor het gedrag van jonge meisjes, zoals genoemd in de regels 28-33, die meer betrokken zijn bij criminaliteit dan gedacht. Betrek in je antwoord het begrip 'neutralisatie'.

In een persbericht van de Vrije Universiteit Amsterdam over het onderzoek naar criminele meisjes en vrouwen staat onder andere geschreven:

“Belangrijke verschillen in achtergronden van criminaliteit bij jongens en meisjes zijn factoren in de opvoeding en individuele kenmerken. Zo is supervisie bij meisjes bijvoorbeeld minder belangrijk dan een goede relatie met de ouder, vooral de moeder. Conflicten en problemen in de relatie met de moeder zijn een groot risico bij meisjes.”

Conflicten en problemen in de relatie met de moeder vergroten het risico op crimineel gedrag bij meisjes.

- 2p 23 Leg uit met welke sociologische theorie over oorzaken van criminaliteit dit verklaard kan worden.

In het persbericht (zie de inleiding op vraag 23) staat ook dat vrouwen steeds meer zichtbaar zijn in netwerken van georganiseerde misdaad. Met Europese regelgeving kan Europa proberen de georganiseerde misdaad aan te pakken.

De Raad van de Europese Unie, in het kort ook wel de Raad genoemd, speelt een rol in het proces van Europese regelgeving.

- 2p 24 a Wie zit er voor Nederland in de Raad van de Europese Unie als er gesproken wordt over georganiseerde misdaad?
b Wat is de taak van de Raad van de Europese Unie bij Europese regelgeving?

Opgave 4 Opsporingsberichtgeving

Bij deze opgave horen de teksten 8 en 9 uit het bronnenboekje.

Inleiding

Een van de middelen die een officier van justitie kan inzetten in het opsporingsonderzoek is opsporingsberichtgeving. Via opsporingsberichtgeving vragen Openbaar Ministerie en politie via de media het publiek om hulp om voor het onderzoek relevante informatie te verkrijgen. Het vertonen van filmbeelden van een delict is een voorbeeld van opsporingsberichtgeving. Het OM kan besluiten om filmbeelden van een delict te vertonen (tekst 8). De rechtbank kan oordelen dat het uitzenden van filmbeelden niet op zijn plaats was (tekst 9).

Lees tekst 8.

Bij de opsporingsberichtgeving 'nieuwe stijl', zoals geschetst in tekst 8, kan zich het dilemma van de rechtsstaat voordoen.

- 4p 25 Leg uit hoe het dilemma van de rechtsstaat aan de orde kan komen bij het vertonen, door het OM, van beelden van ernstige delicten.

Vanaf het einde van de vorige eeuw heeft de overheid (steeds meer) een integraal veiligheidsbeleid ontwikkeld. Een voorbeeld daarvan is Burgernet.

- 2p 26 Leg uit dat het vertonen van beelden van ernstige delicten past in de ontwikkeling naar een steeds meer integraal veiligheidsbeleid.
- 2p 27 Leg uit dat de opsporingsberichtgeving zoals beschreven in tekst 8, zowel een preventieve als een repressieve werking kan hebben.

Zie tekst 8.

Er bestaan verschillende theorieën over de oorzaken van criminaliteit. Eén van deze theorieën is de rationele keuzetheorie.

- 2p 28 a Geef een beschrijving van de rationele keuzetheorie.
b Leg vervolgens uit dat je met behulp van de rationele keuzetheorie de aanpak van het OM, om beelden van ernstige misdrijven uit te zenden, kunt onderbouwen.

Zie de kop van tekst 8.

Het Openbaar Ministerie laat de opsporingsberichtgeving niet uitzenden voor de kijkcijfers. Diverse media hebben echter wel behoefte aan hoge kijkcijfers. Deze behoefte heeft een belangrijke invloed op de beeldvorming over criminaliteit.

- 2p 29 Leg het verband uit tussen de behoefte van massamedia aan hoge kijkcijfers en de beeldvorming over criminaliteit.

Lees tekst 9.

Uit tekst 9 blijkt dat er bij de aanpak van criminaliteit een spanningsveld kan ontstaan tussen de verantwoordelijkheden van de verschillende machten van de trias politica.

- 3p 30 a Tussen de verantwoordelijkheden van welke twee machten is er in dit geval een spanningsveld?
b Leg uit welke spanning er tussen de verantwoordelijkheden van deze twee machten is.

Zie tekst 9.

De rechter heeft de hoofdverdachte tot 10 maanden cel veroordeeld. Om iemand te veroordelen tot een straf, moet er aan een aantal voorwaarden voldaan zijn. Zo moet het feit strafbaar zijn, moeten alle bestanddelen van het gedrag binnen de delict-omschrijving vallen.

- 2p 31 Noem twee andere voorwaarden waaraan voldaan moet zijn voordat een rechter iemand kan veroordelen tot een straf.

Zie tekst 9.

Bij strafrecht kunnen we een onderscheid maken tussen daad(straf)recht en dader(straf)recht.

- 2p 32 Leg uit of de straf(fen) en de motivering die de rechtbank hiervoor geeft, overwegend passen bij daad(straf)recht of bij dader(straf)recht. Betrek in je antwoord het verschil tussen beide.

Bronvermelding

Een opsomming van de in dit examen gebruikte bronnen, zoals teksten en afbeeldingen, is te vinden in het bij dit examen behorende correctievoorschrift, dat na afloop van het examen wordt gepubliceerd.